

הואיל משה

פרשת בא
שנת תשפ"א

הרב יצחק מאטצון
מח"ס הואיל משה וש"א

וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם (דכל אבר ואבר אומר לו עשה מצוה), אמר רב המנונא מאי קרא, תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי (והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה), אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום (הרי שית מאה ותלסירי) עיי"ש.

ובספר מנחה חדשה על המצות (ח"א בפתיחה השמן והלבונה אות ד) הקשה, דלכאורה לר"א ולר"י דפליגי בשמחת יו"ט, דר"א ס"ל דשמחת יו"ט רשות ור"י ס"ל דשמחת יו"ט חובה, דלפי"ז לר"א בצר ליה מצוה, ולר"י טפי ליה מצוה, ואין לומר דהקרא א"ש אפילו לר"א דמודה שמצוה להקריב שלמים בזמן הבית משום קרא דשמחת בחגך, דנראה להדיא מירושלמי פסחים (פ"ו-ה"ב) דלר"א גם בזמן שבית המקדש היה קיים שלמי שמחה רשות, ומ"ע של ושמחת בחגך ליתא לר"א כלל, [וכן הקשו התוס' במסכת סוטה (דף ג.), אהא דאיתא שם, וקנא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל, רבי עקיבא אומר חובה, לה יטמא רשות דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר חובה, לעולם בהם תעבודו רשות דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר חובה, והקשו שם התוס' (ד"ה רבי ישמעאל) תימה לרבי, וכי לית להו הא דאמרין בשלהי מכות (דף כ"ג.) תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני, וכי לר' ישמעאל דאמר רשות בצר להו, או לר' עקיבא טפי להו עיי"ש].

והנבס"ד, דאיתא במסכת שבועות (דף כ"ד.), תניא, ר' שמעון אומר, האוכל נבילה ביום הכפורים פטור וכו' עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה האוכל) וז"ל, מתוך פי' הקונטרס משמע דאיירי אפילו נתבלה ביום הכפורים, וקשיא דלמ"ד סוף פרק גיד הנשה בהמה בחייה לאו לאברים עומדת חל איסור יוהכ"פ מחיים וכו', ומיהו י"ל דאיסור יוהכ"פ לא מחיים ולא לאחר מיתה משום דאית ביה איסור עשה שאינה זבוחה דכתיב זבחת זבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל אבל מה שאי אתה זובח לא, ולריצב"א אין נראה פירוש זה, דא"כ למ"ד דס"ל בהמה בחייה לאו לאברים עומדת, היכי מצי חייל איסור אבמה"ח על איסור עשה דשאינו זבוח וכו', ומסיק הריצב"א אלא ודאי זבחת לא אתא לאסור דבלאו הכי אסורה וקיימא מחיים באיסור אבמה"ח ולאחר מיתה באיסור נבילה אלא להתיר את האסור ופירש לך דבשחיטה שריא עיי"ש, מבואר מזה דהריצב"א לא ס"ל דאיכא עשה דשאינו זבוח דקשיא ליה א"כ היכי מצי חייל איסור אבמה"ח הא אין איסור חל על איסור, ולפי"ז י"ל דאי ס"ל שמחת יו"ט רשות, י"ל דס"ל דזבחת הוא עשה, ובכך איכא תרי"ג מצות, ואי ס"ל שמחת יו"ט מצוה, אז ס"ל זבחת ל"ה עשה.

ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אלהם לכו עבדו את ה' אלקיכם מי ומי ההלכים: ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרינו נלך כי חג ה' לנו: ויאמר אלהם יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי ראה נגד פניכם:

וכתב בספר ברית שלום (בפרשתן) לבאר פסוקים הנ"ל, עפי"מ דאיתא במסכת פסחים (דף ס"ח.) ובמסכת ביצה (דף ט"ז.), ר' אליעזר אומר, אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה, ר' יהושע אומר, חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש, א"ר יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו, כתוב אחד אומר עצרת לה' אלקיך, וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם, הא כיצד, ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם, ור' יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם עיי"ש, והנה מתחלה אמר משה לפרעה, כה אמר ה' אלקי ישראל שלח את עמי ויחגו לי במדבר, והבין פרעה דכוונתם לחגוג במדבר באופן שיהא כולו לה', וכשיטת ר' אליעזר, וכאמרו שלח עמי ויחגו לי במדבר, אך עתה כשאמר לו מרע"ה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו נלך, והלא נשי לאו בני תורה הם ואינם בכלל כולו לה' להיות יושב ושונה כל היום, וע"כ שנתכוין ליקח הנשים להכין צרכי החג במאכל ובמשתה, וכו' יהושע דס"ל חציו לר' וחציו לכם, ולכן עתה סירב פרעה לשלחם, והשיבם לאמר ראו כי רעה נגד פניכם, דאיתא במסכת שבת (דף קנ"א.) עה"פ וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם, אלו בני אדם שמניחים דברי תורה ועושים כל ימיהם כחגים עיי"ש, וזה שאמר לו פרעה אתם רוצים גם לשמוח ולהתענג לקיים גם חציו לכם, ראו כי רעה נגד פניכם רצ"ל שיקויים בכך וזריתי פרש על פניכם, וע"כ אמר לכו נא הגברים ועבדו את ה' רצ"ל שהוא חג כולו לה' ולא תצטרכו לנשים ללכת אתכם עכ"ד, ועיין בספר תורת משה מהחת"ס זצ"ל עה"פ יהי כן ה' עמכם.

וצריך לבאר מדוע כשסבר פרעה שיעשו כולו לה' הוי ניחא ליה בהכי לשלחם, אך כשאמר מרע"ה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו נלך, ותפס השיטה כר' יהושע לקיים שמחת יו"ט ע"י חציו לה' וחציו לכם, אז שינה פרעה את טעמו ולא נחה דעתו לשלחם לחוג במדבר, וצ"ב.

והנבס"ד, דאיתא במסכת מכות (דף כ"ג.), דרש ר' שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמשה לאוין כמנין ימות החמה (שכלל יום מזהירים עליו שלא לעבור), ומאתים

ואיתא במד"ר בראשית (פ"ד-ו), מה דבתם רעה הביא יוסף אל אביו, ר' מאיר אומר חשוידין הן על אבר מן החי וכו' עיי"ש, וכתב בספר שמע יעקב פרשת וישב (דף ק"ג) דהשבטים לא אכלו אבמה"ח אלא חצי שיעור, וס"ל כריש לקיש במסכת יומא (דף צ"ד) דחצי שיעור מותר מה"ת, וכדאיתא במסכת חולין (דף ק"ב), אמר רב, אבר מן החי צריך כזית, מאי טעמא אכילה כתיבה ביה, ובפחות מכזית פטור, אבל לריו"ח דס"ל דחצי שיעור אסור מה"ת, אפילו בפחות מכזית איכא איסורא ככל איסורין שבתורה, ולכן חלק עליהם יוסף משום דס"ל כריו"ח דחצי שיעור אסור מה"ת עיי"ש.

ולכאורה צ"ב דהלא קיי"ל כריו"ח דחצי שיעור אסור מה"ת, וא"כ אמאי אכלו השבטים ח"ש אבמה"ח שהוא שלא כהלכתא, והנבס"ד, דהנה הפמ"ג חיו"ד (ס"ו ס"ב) כתב דבאבר מן החי י"ל דח"ש מותר עיי"ש, ולפי"ז צדקו השבטים במה שאכלו אבמה"ח, דכיון דלא אכלו רק ח"ש, ובאבמה"ח י"ל דח"ש מותר, אך לפי"ז צ"ב מה היתה סברת יוסף שהוציא דבה על השבטים, הלא באבמה"ח אמרינן דח"ש מותר.

ובחידושינו (אחרי תשס"ט) כתבנו סברת מחלקותם, דהנה י"ל הטעם דבאבמה"ח אמרינן דח"ש מותר, עפ"י"מ מש"כ התוס' בשבועות (כ"ג. ד"ה האוכל נבילה וכו') דרש"י ס"ל דאיסור יוה"כ לא חל לא מחיים ולא לאחר מיתה, משום דאית ביה איסור עשה דאינו זבוח, דכתיב וזבחת ואכלת, מה שאתה זבוח אתה אוכל אבל מה שאי אתה זבוח לא, ולריצב"א לא נראה פי' זה, דא"כ למ"ד בהמה בחייה לאיברים עומדת היכי מצי חייל איסור אבמה"ח על איסור עשה דשא"ז וכו'.

ובספר ראש יוסף חולין (דף ק"א), ובספר המקנה עמ"ס קידושין (דף ע"א) כתבו לתרץ, דכיון דלא משכחת לעולם איסור אבמה"ח רק בקדים לו איסור עשה דשא"ז, ע"כ דגזייה"כ הוא דחל דהא אי אפשר בענין אחר עיי"ש, ולפי"מ שכתב הפמ"ג בפתחה כוללת (ח"א אות ט"ז), דגבי איסור בשר בחלב אמרינן דח"ש מותר מה"ת דכיון דהוה חידוש לא ילפינן לה מכל חלב עיי"ש, וכיון דאיסור אבמה"ח הוה חידוש, דבאמת לא הו"ל לחול אעשה דשא"ז דאין איסור חל על איסור, רק חידוש הוא שחידשה תורה באבמה"ח דחל, וכיון דהוה חידוש לא ילפינן לה מכל חלב ולכן באבמה"ח אמרינן דח"ש מותר.

ולפי"ז י"ל דיוסף והשבטים פליגי בזה, דיוסף ס"ל דזבחת לא הוי עשה, ולא קשה היאך חל איסור אבמה"ח על איסור עשה דאינו זבוח, ולפי"ז איסור אבמה"ח לא הוי חידוש, וי"ל דגם באבמה"ח אמרינן דחצי שיעור אסור, משא"כ השבטים ס"ל וזבחת הוי עשה, והא דאיסור אבמה"ח חל על איסור עשה דאינו זבוח, כמש"כ הראש יוסף הנ"ל דגזירת הכתוב הוא דחל כיון דא"א בענין אחר, והו"ל איסור אבמה"ח חידוש, ובחידוש אמרינן דחצי שיעור מותר.

ונודע תמיהת המפרשים על מה שיצאו ישראל ממצרים אחר רד"ו שנים, הלא הגזירה היתה על ארבע מאות שנים, אך איתא במד"ר פרשת בא (פרשה ט"ו-א), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבוץ העולמים,

ובזה יבואר מה שנתעורר פרעה כעת להתריס נגד משה למאן לשלח את ישראל, דמתחלה השלים פרעה בדעתו שעליו לשלח את בני ישראל, דאעפ"י דהגזירה היתה להיות משועבדים אצלו ד' מאות שנה, י"ל דקושי השעבוד השלים הזמן, אך כאשר משה הודיעו לאמר כי חג ה' לנו, דנקטינן חציו לה' וחציו לכם כשיטת ר' יהושע וכמש"כ בברית שלום, וס"ל דשמחת יו"ט הוא מצוה, ולפי"ז ס"ל דזבחת ל"ה עשה, ולפי"ז איכא איסור חצי שיעור באבר מה"ח, והצדק הוא עם יוסף, ואיכא חטא דמכירת יוסף, וקושי השעבוד בא על חטא דמכירת יוסף, ולפי"ז עדיין לא נשלם הזמן, על כן הקשה את רוחו לבלתי שלחם, כי למד מדבריו של מרע"ה דעדיין לא נשלם הזמן ודו"ק.

***

ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אלהם לכו עבדו את ה' אלקיכם מי ומי ההלכים: וכתב בבעל הטורים וז"ל, אמר פרעה למשה מה אתם מבקשים כל כך ללכת, וכי אתם סבורים ליכנס לארץ, מי ומי ההולכים, כי כולם ימותו במדבר, חוץ מיהושע וכלב, מי ומי ההולכים בגימטריא כלב ובן נון עכ"ל, ובספר דברי הברית (דברי משה) כתב, אפשר לרמזו מי ומי נוטריקון משה ימות ומכניסם יהושע עיי"ש, ולכאורה צ"ב מה שאמר פרעה למשה, דמשום שהוא לא יכניסם לארץ ישראל, עיי"ז יעכבם שלא יצאו מתחת סבלות מצרים.

והנבס"ד, עפ"י"מ בספר דרש משה לפרש כוונת הבעה"ט הנ"ל, דאיתא בשו"ע או"ח (סי' רמ"ח ס"ד), היוצאים בשירא במדבר אסורים לצאת תוך ג' ימים קודם לשבת אלא דוקא ביום א' ב' ג', והעולה לארץ ישראל אפילו בע"ש מותר לצאת כיון דדבר מצוה הוא עיי"ש, ואיתא במסכת שבת (דף פ"ז), אותו היום דישאל יצאו ממצרים חמישי בשבת היה, שהרי שבת הגדול היה בעת ההיא עשרה לחודש, ונקרא שבת הגדול ע"ש הנס הגדול, שבו ביום לקחו השה לקרבן פסח והקדימו לקיחתו לשחיטתו ד' ימים, ונשחט ביום ד' שהוא י"ד לחודש, ויצאו למחרת יום ה' שהיה תוך

והטור ביור"ד (סי' ר"ט) הביא מש"כ הרמב"ם בהל' ממרים (פ"ו ה"א), אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו, והטור ס"ל דכיון שהוא רשע אינו מחוייב לכבדו, ומביא ראייה מהא דאיתא במסכת ב"ק (דף צ"ד), גבי הניח להם אביהם פרה גזולה חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, ופריך והא לאו עושה מעשה עמך הוא (ואין חייבין בכבודו) ומשני בשעשה תשובה, ומשמע דכ"ז שלא עשה תשובה אין חייבין בכבודו, וכ"פ הרמ"א ביור"ד (סי' ר"ט סי' י"ח), ולפי"ז הקשו המפ' (עיין בחוקוני בפי' קדושים) ובספר תורת נתנאל (פרשת לך), דלמ"ל קרא להורות דא"צ לשמוע לאביו אם אמר לו לחלל השבת, תיפוק ליה דאי נימא דהבן ישמע לאביו לחלל שבת הרי הבן אינו בר חיובא ומחייב המשלח, דלא שייך בזה לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, דהרי הוא מחוייב לשמוע דברי אביו, וכיון דאביו מחוייב על עשיית בנו, הרי האב אינו עושה מעשה עמך והוא רשע, ואנן קיי"ל דאם היה אביו רשע דאינו מחוייב לשמוע לו ואינו חייב בכבודו, ובלאו הקרא ידעין דאין צריך לשמוע לו עכ"ל.

ובכסף משנה על הרמב"ם (סו) הביא דברי הטור הנ"ל וכתב וז"ל, גם הגהות מיימון כתבו כן בשם ספר המצות אלא שהטור הוסיף תיבת גזולה, ואינו כן, דבנטלה בריבית מיירי כדאיתא במסכת ב"מ (דף ס"ב), ואין משם ראייה לסתור דברי רבינו, דבריבית מצד הדין אין הבן חייב להחזיר מה שאביו נטל, דאמר קרא אל תקח מאתו נשך ותרבית, לדידיה אזהר רחמנא לבריה לא אזהר רחמנא כדאיתא במסכת ב"ק (דף ק"ב) עיי"ש, אלא דמשום כבוד אביהם חייבים להחזיר, ודוקא בדעבד תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת, דהו"ל ההיא פרה כאילו לא הורישא לבניו מאחר שהיה בדעתו להחזירה, והוא דבר המסויים, הלכך אעפ"י שעדיין לא הוציאה מרשותו חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, אבל כי לא עבד תשובה בניו ירשוה והתורה לא חייבתם להחזיר, לדידיה אזהר לבריה לא אזהר, הלכך הוי לגמרי ממון דידהו, ואינם חייבים לכבד את האב בממונם, דהא איפסקא הילכתא לעיל (א"ח) דכיבוד משל אב, וממילא אין להוכיח מכאן דהיכא דאביו רשע אין מחוייב לכבדו, ד"ל דאביו רשע מחוייב לכבדו אלא דזה רק בכיבוד שאין בו חסרון כ"ס דהרי כיבוד משל אב עכ"ד.

וכתב ע"ז הלחם משנה, דכ"ז א"ש אי ס"ל כיבוד משל אב שפיר י"ל כשיטת הרמב"ם דאביו רשע מחוייב לכבדו ולא תקשי מפרה של ריבית, דבריבית אם לא חזר בתשובה הדין הוא שאין צריך להחזיר, אבל למ"ד כיבוד משל בן הדקל"ד עכ"ד.

מבואר מזה דאי ס"ל כיבוד משל בן, מוכח מהך ברייתא דאמרין דרק בחזר בתשובה צריך להחזיר מפני כבוד אביו, דאביו רשע אין מחוייב לכבדו וכשיטת הטור, דאין לדחות דמיירי בפרה של ריבית, דהא אכתי מחוייב לכבדו משלו, אף שירשהו, אבל אי ס"ל כיבוד משל אב, והבן אינו צריך להוציא ממונו על כיבוד אביו, שפיר י"ל דאביו רשע מחוייב לכבדו, והא דקתני דאין צריך להחזיר מיירי בפרה של ריבית, דאין עליו איסור בדבר וממונו הוא.

ג' ימים לשבת, וידוע מש"כ המפ' דפרעה וחרטומיו ידעו זמן הגאולה והזמן אשר יצאו מגבולו ידעו באיצטגנותם, וידע שחמשה עשר בניסן הוא הזמן שמוסגלים לצאת ממצרים, שקודם לכן אכתי לא הגיע זמן גאולתם, ולאחר כך אם ישארו רק רגע קטן ישתקעו שם לעד שיכנסו לנ' שערי טומאה, ע"כ ביקש לדחות את זמן צאתם שבכך ישתקעו שם לנצח, ועל כן אמר להם כיון דט"ו בניסן הוא יום חמישי בשבת, על כן צריכים הנכם להמתין עד לאחר השבת, וחשש פרעה שלא ישגיתו בדבריו, דיטענו שהולכים להכנס לארץ ואז רשאים לצאת אפילו בע"ש, וע"כ בא ואמר להם הלא אינכם עתידים להכנס לארץ, ותו אין לכם צד היתר לצאת בתוך ג' ימים לשבת עיי"ש.

והבית יוסף או"ח (סי' רמ"ח) הביא מש"כ בתשובת הריב"ש (סי' י"ז) וז"ל, שאלת על היוצאים בשיירא במדבר והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר לבדם בשבת, ולכן אם ראוי למחות בידם שלא יצאו בשיירא במדבר, תשובה, דבר זה מתורת הרז"ה למדנו שנתן טעם בההיא דאין מפליגין בספינה ואין צריך על עיירות של עכו"ם פחות מג' ימים קודם השבת מכיון דמקום סכנה הוא, וכל ג' ימים קודם לשבת קמי שבתא מקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת, משום שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, וה"ה למפריש במדבר וכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת עיי"ש.

ובשו"ת חת"ס ח"ו (סי' צ"ח) כתב דהרז"ה אזיל בזה לשיטתו, דבפרק ר"א דמילה (דף ק"ל), פליגי הרז"ה והרמב"ן בהאי ינוקא דאשתפיך חמימא בשבת קודם המילה, דהרז"ה ס"ל דאין למולו כיון דאח"כ יסתכן ונצטרך לחלל לו שבת להחם חמין, והרמב"ן ס"ל דאין למצוה אלא מקומה ושעתה ועכשיו מילה דוחה שבת ואין לנו לחוש שמא יסתכן, ואם יסתכן פיקוח נפש הוא דדוחה שבת, וע"כ הרז"ה דס"ל התם דשבת עצמו דוחה המצוה משום דהוה כמתנה לחלל שבת אח"כ בפיקוח נפש, ולזה לשיטתיה נמי אין מפליגין בספינה מחשש שיבוא לידי סכנה ויצטרך לחלל שבת עיי"ש.

ובספר תורת נתנאל (פרשת לך) הביא מש"כ התשב"ץ (ח"א סי' כ"א) דאסור ג"כ למול מילה שלא בזמנה ג' ימים קודם השבת, כיון דעד שלשה ימים הוא מסוכן, ושמא צריך לחלל שבת עליו, והביא ראייה ממה דמבואר בנדה (ל"ח) שהחסידיים הראשונים היו מחשבין שיוולדו בניהם בחול ולא בשבת עיי"ש, ומוכח דאף היכא דאירע לידה אישתרי לה איסורי שבת גבה, עכ"ז צריכין לראות שלא יגיע לידי כן, והביא מש"כ בספר חסידים (את תקס"ה) שמפרש הקרא איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, דהכוונה שאם תרצו לזכות בבנים צדיקים שיהיו מורא אביהם עליהם אזי ואת שבתותי תשמורו, רצ"ל שיראו לשמור השבת בלידתן, והיינו כחסידיים הראשונים הנ"ל, והמפ' דפליגי על הרז"ה צ"ל דמהך קרא לא תקשי ליה, דלא קאי לדרשה הנ"ל, אלא להא דאחז"ל ביבמות (דף ה), יכול יהא כיבוד אב ואם דוחה שבת, תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, כולכם חייבים בכבודי עיי"ש.

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב: ואיתא בברכות (ב) אמרי דבי ר' ינאי, אין נא אלא לשון בקשה, אמר ליה הקב"ה למשה, בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל, בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק (אברהם) ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם וכו', ודקדוק המפרשים, מה הו"ל להקדים שלא יאמר אותו צדיק וכו', וכי רק משום שלא יבוא אותו צדיק בטרונאי נצטוו ישראל לעשות כן, וכי יעלה על הדעת דבלא"ה לא היה הקב"ה שומר הבטחתו שיצאו ברכוש גדול.

והנבס"ד, דבספר מתת י-ה פרשת חיי (דף י) כתב וז"ל, יש לתמוה אאע"ה שקיים כל התורה, היאך עבר ח"ו על הלאו דלא תחמוד, וכך הוא בחו"מ (ס"י שני"ט סעיף י'), כל החומד עבדו או אמתו או ביתו או כליו של חברו, או כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, הרי זה עובר בלא תחמוד עיי"ש, והנה כאן מצינו כמה הפצרות שהפציר אברהם אבינו בבני חת למכור לו קרקע, ומצאתי קצת קושיא זו במפ', וכתב לתרץ, עפ"י"ד הש"ך בחו"מ בשם התוס' במסכת סנהדרין (דף כ"ה:) ד"ה מעיקרא, דביהיב דמי לא אמרינן דעבר על לא תחמוד עיי"ש, וא"כ אאע"ה דקנה בדמים לא עבר כלום עכ"ד, מבואר מזה דלכן לא עבר אאע"ה על הלאו דלא תחמוד כיון דיהיב דמי.

אך לפימש"כ שם בשם המפ' לחלק בין הדיוט למלך, דרק בהדיוט אמרינן היכא דיהיב דמי ליכא לא תחמוד, משא"כ במלך אמרינן דאף בדיהיב דמי עובר בלא תחמוד, דהתורה ירדה לסוף דעתו של מלך שאם לא ימכור לו יקח אותו ממנו בע"כ, ולכן אפילו מכר לו ברצון הוה כמכר לו באונס ועבר על לא תחמוד עיי"ש, ואיתא בילקוט שמעוני, שמענו אדני אמרו לו מלך אתה עלינו וכו' עיי"ש, וכיון דאאע"ה היה מלך ובמלך אמרינן דאף בדיהיב דמי איכא הלאו דלא תחמוד, לפי"ז הדקל"ד האיך עבר אאע"ה על הלאו דלא תחמוד.

אכן א"ש, דכ"ז הוא רק אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא אז יש לחלק בין הדיוט למלך, משום דשאני מלך דהתורה ירדה לסוף דעתו וכנ"ל, ובמלך אף היכא דיהיב דמי איכא הלאו דלא תחמוד, משא"כ אי לא דרשינן טעמא דקרא, אז י"ל דגם במלך היכא דיהיב דמי ליכא הלאו דלא תחמוד, ולפי"ז מוכח מכאן דאף דאמרו לו שמענו אדני נשיא אלקים אתה בתוכינו, דאמרו לו מלך אתה עלינו, עכ"ז אמר להם אברהם אבינו תנו לי אחוזת קבר עמכם בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחוזת קבר, דאברהם אבינו ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, וגם במלך אמרינן דהיכא דיהיב דמי ליכא הלאו דלא תחמוד.

ונודע תמיהת המפרשים על מה שיצאו ישראל ממצרים אחר רד"ו שנים, הלא הגזירה היתה על ארבע מאות שנים, וכתב בספר ערבי נחל (דרוש ב' לפסח אות ד') ליישב, לפי"מ דאיתא בסנהדרין (דף צ"ח), א"ר אלכסנדר, ריב"ל רמי, כתיב בעתה (הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה) וכתוב אחישנה, זכו אחישנה לא זכו בעתה, רצ"ל כשיזכו מעשיהם ויעשו תשובה תבוא הגאולה קודם העת, משא"כ אם לא

ובספר משען המים (פרשת וישלח) הביא מספר ברכת שמואל (פרשת מסעי) ד"ה ובמדרש, שהקשה לפי"מ שכתב בהגהות אשרי בכתובות (פ"ט ס"י י"ד) והובא בב"י חו"מ (ס"י ק"ז), דהא דאמרינן בכתובות (פ"ד) דמצוה לבן לשלם חוב אביו, זהו רק אי ס"ל כיבוד משל בן עיין קידושין (ל"ב) אבל אי ס"ל כיבוד משל אב אינו מוטל על הבן לשלם חוב אביו, אלא אם הורישו אביו נכסים דאז חייב לפרוע את חובותיו עיי"ש, ומעתה קשה למ"ד דכיבוד משל אב, נעשה עיוות לבניו של אברהם שיפרעו חוב אביהם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, שזה נגזר בשביל חטא אברהם שאמר במה אדע וגו', וכתב, ונראה לי דזהו רק אי ס"ל ארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, אבל אי ס"ל דארץ ישראל מוחזקת וקבלנוהו בתורת יורשים, ממילא חייב לפרוע חוב אביהם, דמי שירש אביו פורע חוב אביו, והגהת אשרי מייירי בלא הניח כלום עכ"ד, והאריך שם לדרכו.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל כיבוד משל אב, והבנים אינם צריכים לפרוע חוב אביהם, לפי"ז עכצ"ל דא"י מוחזקת, דלא"ה תקשי למה הוזקקו בניו לילך לגלות בשביל חובתו, אבל אי ס"ל כיבוד משל בן, י"ל דא"י אינה מוחזקת, ואפי"ה היו מחוייבים לפרוע את חוב אביהם מדין כיבוד, דכיבוד משל בן וחייב לפרוע חובות אביהם.

ובספר מגלה עמוקות (סוף אופן קצ"ג) כתב, דהטעם שנענש משה רבינו ולא זכה ליכנס לא"י, הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, כיון דעיקר הגורם במכירת יוסף היה לוי, ומשה בא משבט לוי לכן נענש משרע"ה על חטא לוי עיי"ש, [ועיין בס' שער החצר (ס"י תל"ז) שכתב, דאע"ג דגם שמעון היה בעצת המכירה עם לוי, מ"מ משמעון כבר נפרע ממנו יוסף בעצמו, כמו שנאמר ויקח מאתם את שמעון וגו' ולוי לא נענש עוד ע"י, לכן נענש מרע"ה שלא נכנס לא"י עיי"ש].

ובכסף נבחר (פ' וראי) כ' לתרץ קושית המפרשים, דאיך מכרו השבטים את יוסף הא עברו על לאו דוגונב נפש ומכרו, עפ"י"מ דאיתא בסנהדרין (פ"ה:) דהגונב נפש ומכרו ועדיין הגונב ברשות הגונב, שעדיין לא הכניסו הגונב ברשותו פטור עיי"ש, וכיון דהשבטים מכרו אותו בשכם, וסברו דא"י מוחזקת מאאע"ה, ושכם מוחזקת ליוסף, והיה עדיין ברשות הגונב, ושפיר לא עברו אלאו דוגונב נפש עיי"ש, [ועיין בבנין דוד וישב (אות ט"ז) שהביא כן מס' יד אבי שלום].

ובזה יבואר רמז הנ"ל, דכשביקש פרעה למונעם מלצאת ג' ימים קודם השבת, ועי"ז יעכבם שלא יצאו לעולם ממצרים דידע דאם ישארו רק רגע קטן ישתקעו שם לעד שיכנסו לנ' שערי טומאה, וחשש שמא לא ישגיחו בדבר משום דמשה ס"ל דאין ליוזר ג' ימים קודם השבת מלבוא לידי פיקוח נפש בשבת, ע"כ אמר להם ראו מי ומי ההולכים, הלא אתם אין עתידין ליכנס לארץ, שכן משה ימות ויהושע מכניס, והטעם משום חטא דמכירת יוסף, וע"כ דא"י אינה מוחזקת, וכיבוד הוא משל בן, ולפי"ז אביו רשע ליכא חיוב לכבדו, וא"כ איש אמו ואביו תיראו אתיא דצריך לראות שלא יבוא לידי חילול שבת כחסידים הראשונים, ומוכח דצריך למנוע מקמי שבתא מלהגיע למקום סכנה שידחה שבת עברו, וא"כ אין בדין שתצאו ביום הזה ממצרים ודו"ק.

יזכו ח"ו, הגאולה מתאחרת עד עת הקבוע, וככה היה גם בגלות מצרים דמיד בשעת הגזירה היה שני זמנים לגאולה, זמן שהוא בעתה בארבע מאות שנים, וזמן בבחינת אחישנה אם יעשו תשובה, אלא לפי שזכו ישראל ועשו תשובה כמבואר במד"ר שמות (פ' א-ל"ו) בפסוק וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים, רבנן אמרי וירא אלקים שעשו תשובה הבינונים וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה, וידע אלקים שאפילו אחד בחבירו לא היה יודע אלא הקב"ה לבדו, וזה מכוון את לבו וזה מכוון לבו ועושי תשובה עיי"ש, ולכן זכו ונתקיים בהם אחישנה ונגאלו קודם העת הקבוע.

ואיתא במסכת יומא (דף פ"ו) אמר ר' לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך, ר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל וכו' עיי"ש, ובספר תוספת יום הכיפורים הביא מספר תאוה לעינים שכתב, דפליגי אי מהני תשובה לע"ז, דר' לוי ס"ל דגדולה תשובה שיש בה כח לכפר אף שכפר בעיקר ועבד עבודה זרה שזהו עד כסא הכבוד, דגם לחטא דע"ז מהני תשובה, ור' יוחנן ס"ל דעל כל דבר תשובה מכפרת חוץ מעובד עבודה זרה וכופר בעיקר וזהו ולא עד בכלל, דלחטא דע"ז לא מהני תשובה עיי"ש, ולפ"ז אי ס"ל דעל חטא ע"ז לא מהני תשובה אי אפשר לומר דיצאו קודם הזמן מפני שעשו תשובה, דהא היו אז במצרים עובדי ע"ז ועל חטא דע"ז לא מהני תשובה.

ובספר חמודי צבי (פרשת מטות) כתב הטעם דעל חטא דע"ז לא מהני בתשובה, לפי"מ דאיתא ביומא (פ"ו) א"ר יוחנן, גדולה תשובה שדוחה את ל"ת שבתורה (לא יוכל בעלה הראשון וגו'), שנאמר, לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנף תחנף הארץ והיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה' עיי"ש, ולפ"ז הטעם דמועיל תשובה על עבירה משום דאמרינן דעשה דתשובה דוחה הל"ת דעבירה, וכ"ז תינח בשאר עבירות דליכא רק מעשה העבירה, דהמחשבה ל"ה עבירה, דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה כדאיתא בקידושין (דף ל"ט) וליכא רק חד ל"ת שפיר אמרינן דהעשה דתשובה דוחה הלאו, משא"כ בחטא דע"ז דגם המחשבה הוה עבירה כדאיתא בגמ' (שם), וא"כ הוי עבירה כפולה במחשבה ובמעשה, דקודם העבירה בפועל יש מחשבה, לזה אין בכח התשובה לדחות שני העבירות, כנודע שיטת הכריתות דאין עשה דוחה שני לאוין עכ"ד.

ובהואיל משה שנת תשע"ו (אות קי"א) כתבנו הטעם דלא אמרינן עשה דוחה ב' לאוין, לפימש"כ בספר ישועות יעקב (סוף הל' פסח) בתשובת נכד המחבר, הטעם דבל"ת שיש בו כרת לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, דהנה י"ל הטעם דאמרינן עשה דוחה ל"ת, עפ"י"מ דמבואר ברמב"ן (פרשת ויקרא) עה"פ וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו, וכתב רש"י ז"ל, על מה הוא מרצה לו, אם תאמר על כריתות ומיתות ב"ד או מיתה בידי שמים או מלקות, הרי עונשן אמור, הא אינו מרצה אלא על עשה ועל לאו שנתק לעשה עכ"ל, וכתב הרמב"ן ז"ל וז"ל, ואני תמה, וכי היכן עונשן אמור, כי הקרבנות בשוגגין הן מרצין, ונוכל לומר שיכפרו על חייבי מיתה

בידי שמים שוגגין, ועל חייבי מלקות שוגגין, ועל חייבי מיתות ב"ד שוגגין באותן שאין חייבין עליהן חטאת, כגון מכה אביו ואמו ומקלל, כשם שהחטאת מכפרת בחייבי כריתות שוגגין, ואולי בעבור שפירש הכתוב בחייבי מיתות ב"ד ובחייבי כריתות עונשן במזיד ובשוגג, ופירש בחייבי מיתה בידי שמים עונשן במזיד למיתה, ובחייבי לאוין למלקות, ולא פירש בהם שום עונש בשוגג, נראה להם לחכמים שכל העונש שבהם פרוש הכתוב, כי למה יפרש עונשן של אלו במזיד ובשוגג, ויפרש עונש האחרים במזיד, ולא יפרש אותו בשוגג, ויאמר שיהא מחוייב להביא בהן עולה, ולכן ראו שאין בחייבי מיתה בידי שמים ובחייבי מלקות אלא עונשן המפורש בהן במזיד, אבל בשוגג אין עליהם שום נשיאות חטא, ואין צריכין ריצוי כלל עכ"ל, ומבואר מזה דבשוגג של עבירות שהן חייבי מיתה בידי שמים או של מלקות, אין עליהם שום נשיאות חטא כלל ואין צריכין ריצוי כלל.

וכן מבואר בחידושי הר"ן מסכת סנהדרין (דף פ"ד), דאיתא (שם) רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא (קוץ ישב לו בבשרו), מר בריה דרבנא לא שביק לבריה למיפתח ליה כוותא (כזיה להוציא ליחה ממנו), דילמא חביל והו"ל שגגת איסור, ופריך, אי הכי אחר נמי (לא ליפתח שהרי כל ישראל הוזהרו על חבלת חבירו דכתיב לא יוסיף פן יוסיף), ומשני, אחר שגגת לאו (כשאין מתכוין הוי שגגה באיסור שדונו לאו בעלמא דקיל), בנו שגגת חנק עיי"ש, וכתב הר"ן לבאר שהטעם הנכון דשגגת לאו מותר, מפני שלא מצינו שעונש הכתוב כלל, ואפשר שאפילו בדיני שמים אינו מתחייב עיי"ש, והרי זה כסברת הרמב"ן ז"ל, דמדלא מצינו שעונש הכתוב שגגת לאו מוכח שאין בו איסור כלל.

מבואר מזה דעבירת לאו אינו אלא אם עובר עליה במחשבה ובמעשה דהיינו שעושה במזיד ובשואט נפש, אבל אם עשה עבירה בשוגג בלא דעת זה לא נחשב לחטא כלל, ולפ"ז י"ל דהיינו טעמא דאמרינן עשה דוחה ל"ת, כיון דאינו עובר על הל"ת כי אם לצורך קיום העשה נמצא דאינו עובר על הלאו רק במעשה ובלא מחשבת עבירה ומשו"ה הותר הל"ת עבור קיום העשה, וכ"ז בל"ת גרידא, משא"כ בל"ת שיש בו כרת דחייב קרבן על שגגתו, הרי אף בלי מחשבת עבירה הוי המעשה בעצמה חטא שצריך עליה כפרה, ולכן אף כשעובר עליו מפני קיום העשה ואין בו מחשבת עון מ"מ לחטא יחשב דסוכ"ס הרי הוא מעשה עבירה, ולכן בל"ת שיב"כ אמרינן דהל"ת אינו נדחה עכ"ד הישועות יעקב.

והר"ן במסכת יומא (דף פ"ג) הביא בשם הראב"ד, דהא דשוחטין לחולה בשבת ואין מאכילין אותו נבילה אף דשבת בסקילה וחמור, מ"מ כיון דנבילה עובר על כל כזית וכזית הו"ל ריבוי לאוין וחמור יותר מאיסור סקילה דשבת עיי"ש, ולפ"ז כתב בשו"ת אבני ציון ח"א (מ"ג אות ד'), ד"ל דאף דלאו אחד אם עבר בשוגג אינו צריך כפרה, מ"מ בב' לאוין דחמור מאיסור כרת שפיר צריך כפרה אם עבר בשוגג עיי"ש, ולפ"ז כיון דבשני לאוין אמרינן דצריכין כפרה בשוגג שפיר מובן אמאי אמרינן דעשה דוחה רק לאו אחד ולא שני לאוין.

אך זה תליא אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא או לא, דאי ס"ל דרשינן טעמא דקרא שפיר י"ל דטעמא דאמרינן עשה דוחה ל"ת משום דאיסורי לאוין המה רק במחשבת עבירה, ולכן רק בל"ת גרידא אמרינן עדל"ת, משא"כ בשני לאוין דגם שוגג צריך כפרה אז לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, משא"כ אי ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, לא שייך לומר דלכן אמרינן עשה דוחה ל"ת משום דשוגג בלאו אינו צריך כפרה, וי"ל דהוא גזיה"כ ומה לי חד לאו ומה לי שני לאוין.

ובזה יבואר מאמר הגמרא, דאלמלא שלא יאמר אותו צדיק וכו', היה מקום להימנע מליתן להם רכוש מצרים בידם, דאעפ"י שהבטיח הקב"ה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, י"ל דהיינו רק כאשר יתקיים ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, היינו שיצאו בזמנם אז יצאו ברכוש גדול, משא"כ עתה שיצאו ממצרים שלא בזמנם אינו בדין שיקבלו רכוש גדול, ולזה הקדים דלא יאמר אותו צדיק וכו', היינו דאעפ"י שאמרו לו מלך אתה עלינו, עכ"ז אמר בכסף מלא יתננה לי לאחוזת קבר, ולכאורה הרי עבר על הלאו דלא תחמוד, דהא במלך אמרינן אף היכא דיהיב דמי איכא הלאו דלא תחמוד, וע"כ דס"ל לאאע"ה דלא דרשינן טעמא דקרא, ואף במלך היכא דיהיב דמי ליכא לאו דלא תחמוד, ולפי"ז גם בשני לאוין אמרינן עשה דוחה ל"ת, ומנהי תשובה אף על חטא דע"ז, ובני ישראל כבר השלימו חלקם, ובדין פקע שעבודם מיד מצרים, ומעתה יש לקיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ודו"ק.

***

ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו: ואיתא במדרש רבה (פרשה י"ט-ס"א), **הה"ד** (משלי י"ד) **לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר וכו'**, ובספר מאיר עיני חכמים מהדו"ת דרוש ב' לשבחה"ג (אות ב') הביא בגירסת המדרש, **לב יודע מרת נפשו, זה משה שהיה משה יודע שלא יכנס לארץ וצ"ב השייכות זה לזה.**

והנבס"ד, עפ"מש"כ בספר מאיר עיני חכמים (שם) ליישב המדרש, דנודע פלוגתת הראשונים בלאו דכל בן נכר לא יאכל בו, אי האזהרה הוא על האוכל או על המאכיל, דהרמב"ם בהלכות קרבן פסח (פ"ט-ה"ו) והחינוך (מצוה י"ד) ס"ל דהלאו הוא על המאכיל, דהישראל נצטווה שלא יתן מקרבן פסח לבן נכר, והסמ"ג לאוין (מצוה שני') ס"ל שהלאו הוא על האוכל, שהבן נכר מוזהר שלא יאכל מן הפסח, ועיין בצל"ח פסחים (דף ע"ג.) ד"ה ואמנם שכתב, דגם לרש"י והרמב"ם הלאו הוא על האוכל, ומש"כ הרמב"ם דהמאכיל עובר בל"ת, היינו על הלאו דלפני עור לא תתן מכשול כמו המושיט אבמה"ח לב"ג, אבל גוף האזהרה של כל בן נכר לא יאכל בו, את הבן נכר עצמו הזהיר, והוסיף הצל"ח, דהא דלא חשבינן ליה במסכת סנהדרין (דף נ"ב.) בבדייתא בהדי ז' מצות שנצטוו בהן בן נכר, היינו מפני שהלאו שייך רק בזמן שנוהג הפסח, וכן רק פעם אחת בשנה עיי"ש.

ובמנ"ח (ריש מצוה י"ד) כתב, דיש להוכיח דהלאו הוא על הבן נכר עצמו, מהא דאיתא בפסחים (ג.), שהוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים, אמר, כתיב כל בן נכר לא יאכל בו, ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי, אמר ליה ריב"ב מי קא ספו לך מאליה, אמר ליה לא, כי סלקת להתם אימא להו ספו לי מאליה, כי סליק אמר להו מאליה ספו לי, אמרו ליה אליה לגבוה סלקא, אמרו ליה מאן אמר לך הכי, אמר להו ריב"ב, אמרו מאי האי דקמן, בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא וקטלוהו עיי"ש, ולכאורה אי אמרינן דהוא עצמו מוזהר אמאי קטלוהו, אלא עכצ"ל דנתחייב מיתה משום דהוא עצמו הוזהר על כך, ובב"ב אזהרתן זו היא מיתתן כמבואר בסנהדרין (נ"ב.) ולכן כדין קטלוהו, ועיי"ש שכתב נמי כהצל"ח דלכן לא נמנה בהדי מצוות דנצטוו עליהן ב"ג, משום דלא חשיב רק מה שנוהג בב"ג לעולם בכל זמן, משא"כ לאו זה אינה נוהגת אלא בזמן המקדש.

ובספר מגלה עמוקות (אופ"כ) כתב, דאם היה משרע"ה נכנס לארץ לא היה הבית מקדש נחרב והיה נשאר קיים לעולם על מכונו עיי"ש, ומעתה יובן מאמר המדרש, דכיון דאמר הכתוב כל בן נכר לא יאכל בו, וקשה לשיטת הסמ"ג דלאו זה הבן נכר מצווה שלא יאכל, א"כ למה לא נמנה בהדי מצות ב"ג, וצ"ל כיון שאינו נוהג רק בזמן שבית המקדש קיים לא נמנה בהדי אידך מצות שנוהג בכל עת, מכאן הבין משרע"ה שלא יכנס לארץ, דהרי אם היה נכנס לא היה הבית מקדש נחרב לעולם, והיה לאו זה נוהג תמיד, והיה לו לימנות בהדי שבע מצות ב"ג, ומעתה מבואר היטב סמיכת המדרש לכאן עכ"ד.

ועפ"י"ז י"ל באופן אחר, עפ"מש"כ בשו"ת בי"צ חיו"ד (ח"א סי' ל"ז אות ח) לתרץ קושיא הנ"ל דאמאי קטלוהו להאי ארמאה כיון דהוא עצמו אינו מוזהר, דאיתא במסכת חולין (דף ל"ג.) אמר רב אחא בר יעקב, שמע מינה מדריש לקיש (דאמר דמשנתן הקנה הוי הריאה כמנחא בדיקולא וראוי לאכילה) מוזמנין ישראל על בני מעיים ואין מוזמנין עכו"ם על בני מעיים, מאי טעמא, ישראל דבשחיטה תליא מילתא כיון דאיכא שחיטה מעלייתא אישתרי להו, עכו"ם דבנחירה סגי להו ובמיתה תליא מילתא הני כאבר מן החי דמי עיי"ש, ולפי"ז אסור הבני מעיים לדידהו משום אבמה"ח, וטעם כעיקר אסור לב"ג לדעת קצת פוסקים, וכיון שהפסח נצלה עם כרעיו ועם בני מעיים, הרי אסור לנכרי משום טעם כעיקר מן אבמה"ח ולכן קטלוהו עכ"ד.

אך כ"ז א"ש אליבא דראב"י דס"ל דב"ג אסורים בבנ"מ, אך לפי"מ דאיתא (שם), אמר רב פפא הוה יתיבנא קמיה דראב"י, ובעי דאימא ליה מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, ולא אמרי ליה דאמינא הא טעמא קאמר, תניא דלא כראב"י, הרוצה לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה חותך כזית בשר מבית שחיטה ומולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה וממתין לה עד שתצא נפשה ואוכלו אחד עובד כוכבים ואחד ישראל מותרין בו, מסייע ליה לרב אידי בר אבין וכו', הרוצה שיבריא חותך כזית בשר מבית שחיטה של בהמה וכו', אחד עכו"ם ואחד ישראל מותרין בו עיי"ש, ולפי"ז ליכא למימר דלכן קטלוהו להיאי ארמאה משום שאכל אבמה"ח, דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור.

ובתוס' (ד"ה אחד) הקשו למה עכו"ם מותר במפרכסת מטעם מי איכא מידי וכו', הא אמרי' בסנהדרין דיפ"ת אסור לעכו"ם אע"ג דשרי לישראל משום דלאו בני כיבוש ניהו, וה"נ נימא שאני עכו"ם דלאו בני שחיטה ניהו. והרמב"ם בהל' מלכים (פ"ט-ה"ה) כתב, כל שאסור על ישראל משום אבר מן החי אסור על בני נח, ויש שבני נח חייבים ולא ישראל וכו', ואבר ובשר הפורשין מן המפרכסת אעפ"י ששחט בה ישראל הרי זה אסור לבני נח משום אבר מן החי עכ"ל, והקשה הכס"מ ממה דאמרינן בחולין (קכ"א:) הרוצה שיאכל מבהמה קודם שתצא נפשה חותך כזית בשר מבית שחיטתה ומולחו יפה יפה ומדחיו יפה יפה עד שתצא נפשה גם לעכו"ם, והביא גם מהרשב"א שכתב שמש"כ הרמב"ם דמפרכסת לישראל שרי ולעכו"ם אסור לא ידעתי טעם לדבריו עיי"ש, ובלח"מ כתב דהרמב"ם דחאה מהלכה להך ברייתא דעכו"ם מותר במפרכסת, דטעמא דההוא ברייתא הוא משום דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור ולכך שרי גם לעכו"ם, אך לפי"מ דאיתא בסנהדרין לגבי יפת תואר דאסורה לעכו"ם משום דלא שייכא בזה האי כללא דליכא מידי דלישראל שרי וכו' משום דלאו בני כיבוש ניהו, א"כ ה"נ אמרינן לגבי בהמה המפרכסת דלעכו"ם אסור אע"ג דלישראל שרי דלאו בני שחיטה ניהו, וכבר הקשו התוס' בחולין שם, והרמב"ם ס"ל דסוגיות חלוקות הן וסוגיא דסנהדרין סברא כראב"י דאמר מפרכסת אסורה לעכו"ם דלא שייך הא דליכא מידי וכו', דשאני מפרכסת דלאו בני שחיטה ניהו עיי"ש, ולדברי הלח"מ מחלוקת הסוגיות הוא אי אמרינן הך סברא דכיון דלאו בני כיבוש ניהו או לאו בני שחיטה ניהו דמשו"ה אסור לעכו"ם אף דשרי לישראל.

אך בערוך לגר סנהדרין (ט"ז) בתוס' ד"ה ליכא מידעם כתב, דבהא גופא פליגי אי אמרינן האי כללא דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, דראב"י ל"ל האי סברא דליכא מידי וכו' דס"ל דשפיר אפשר דאסור לעכו"ם ולישראל שרי, משא"כ הברייתא דמתיר בני מעיים לעכו"ם ס"ל הך סברא דליכא מידי וכו', ולפי"ז י"ל דהרמב"ם ס"ל דל"א מי איכא מידי וכו', לכן שפיר פסק כראב"י, דהטעם דתניא דלא כראב"י הוא משום דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, אך לדין ליתא להך כללא וכמו שהוכיח שם מכמה ראיות, ולכן שפיר פסק הרמב"ם דלא כהך ברייתא עיי"ש.

והתוס' בחולין (ל"ג ד"ה אחד עכו"ם) הקשו, דאיך ב"נ נהרג על העוברין וישראל פטור, נימא מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, ובשו"ת בן פורת ח"א (ס"ג ג' אות ו') כתב ליישב, עפ"י דהרא"ם פ' משפטים (ע"פ ולא יהיה אסון) שכתב, דלכן אמרינן דישאל פטור על העוברין משום דהוי התראת ספק, שמא לא יהיה הולד בן קיימא, והתראת ספק לא שמה התראה עיי"ש, ולכאורה דבריו תמוהין דאין זה ספק בהתראה רק ספק בעצם החיוב, דאם לא יהיה בר קיימא ואינו נפש הרי באמת פטור, אולם האמת הוא כמש"כ הרא"ם שם להלן, דאע"ג דרוב נשים מתעברות ויולדות ולד בר קיימא, עכ"ז אין לחייב משום זה ההורג את העובר, ולומר דהרג נפש שהיה ראוי להולד ולהיות בר קיימא, דיש לחלק בין רוב דעכשיו לרובא דלאחר זמן עיי"ש, וכונתו דעל זמן העתיד לומר שהיה ראוי להיות נולד בעתיד וכו' לא אמרינן רוב, וזה דבר חידוש גדול דלא אמרינן רוב לעתיד.

ולפי"ז יתיישב קו' התוס' למה ב"נ נהרג על העוברין ולא אמרינן מי איכא מידי, משום דמי איכא מידי שייך רק בדבר האסור לב"נ ומותר לישראל, משא"כ היכא שישראל מוזהר על החטא ונענש עליו כמו הב"נ, רק שההוכחה שעשה את החטא הוא שונה בב"נ מבישראל, והיינו שסומכין בב"נ על הוכחה קלה שאין סומכין עליה בישראל, דזה ודאי לא שייך מי איכא מידי, שהרי ב"נ נהרג בעד אחד כמבואר בסנהדרין (ט"ז) ובישראל בעינן שני עדים, וא"כ גם כאן דאילו ידענו שתפיל ולא יולד בר קיימא ואין כאן חטא הריגת נפש, הרי היה גם ב"נ פטור, וכן להיפוך אלו ידענו שיוולד בר קיימא, הרי היה גם ישראל חייב, ורק לפי שאנו מסופקין בזה, ויש כאן הוכחת הרוב לומר דכיון דרוב נשים מתעברות ויולדות וכו', ודאי היה ראוי להיות בר קיימא, אלא דלא אמרינן רוב לעתיד בישראל והיא הוכחה קלושה ואינה מספקת בישראל רק בב"נ, א"כ בזה ל"ש מי איכא מידי כיון דאין החילוק בעצם החטא והעונש רק בהוכחת החטא וז"פ.

והנה התוס' בגיטין (דף ל"ג) ד"ה ואפקעינהו הקשו, דכל אשת איש שזינתה הוי התראת ספק שמא ישלח לה גט ויבטל שלא בפני השליח וכו', ותירצו דרוב אין מגרשין נשותיהן, ותלינן מכח הרוב שלא יגרש וזהו ג"כ רוב לעתיד, וע"כ ר"ל דס"ל דהתראת ספק לא שמה התראה, א"כ קשה קושית התוס' הנ"ל, וצ"ל דאמרינן רוב לעתיד, וא"כ שוב נסתלקה סברת הרא"ם הנ"ל, ושוב שפיר מהא דב"נ נהרג על העוברין וישראל לא, יש ראייה אלימתא דלא אמרינן מי איכא מידי, משא"כ ריו"ח דס"ל דהתראת ספק שמה התראה איכא ראייה דאמרינן מי איכא מידי עכ"ד הגרי"ע זצ"ל.

ובספר נטיעות אדר (ס"ג ל"א א"ה) כתב להסביר פלוגתת ריו"ח ור"ל אם חצי שיעור מותר מה"ת או אסור מה"ת, דביומא (ע"ד) מביא ברייתא דמרבה איסור חצי שיעור מכל חלב, וכתבו התוס' דאיצטריך תרווייהו דע"י טעם דחז"ל אמרינן דכל היא דרשה גמורה עיי"ש, וענין חז"ל"א כתב הפמ"ג ביו"ד (ס"ה ס"ה סק"ד במ"ו) ד"ל דהיינו בב"א יצטרפו, או זא"ז בתוך אכילת פרס, ופשוטו נראה דר"ל זא"ז, וכ"כ השאג"א בהל' חמץ (פ"א א), וא"כ זהו רק אם כדי אכילת פרס מה"ת לוקין עליו, וידוע הפלוגתא במכות (ט"ז) אם התראת ספק שמה התראה או לא עיי"ש, ולפי"ז באכל חצי שיעור ואח"כ בתוך אכילת פרס עוד ח"ש ובהפסק בינתיים, איך יוכלו להתרות בו התראת ודאית, דהא בח"ש הראשון ספק אם ישלים עוד לכשיעור או לא, ובח"ש השני שאז היא ודאי, מ"מ צריך התראה על כשיעור והיינו מתחלת אכילה, ואז הו"ל התראת ספק, ועיין בשבועות (כ"ח) אכל איסור ואח"כ התנאי פלוגתא דריו"ח ור"ל, וג"ז קצת דוגמתה, דח"ש הראשון תלוי בח"ש השני, ואז איגלאי מילתא למפרע דאיסור אכל, וא"כ תלוי בדין התר"ס אי הוה התראה, ולמ"ד לא שמה התראה אין כאן חיוב מלקות, ומעתה ריו"ח דס"ל במכות (ט"ז) התראת ספק שמה התראה, ע"כ דסובר כזית בכדי אכילת פרס מה"ת, וח"ש חזי לאיצטרופי למלקות, ע"כ שפיר ס"ל דח"ש אסור מה"ת, משא"כ ר"ל דס"ל לא שמה התראה, א"כ כזית בכא"פ לאו דאורייתא לענין מלקות, וכיון דאינו גורם מלקות בדאיכא שיעור ל"ש חזי לאיצטרופי, ולכן ס"ל לר"ל ח"ש מותר מה"ת עכ"ד.

תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, וכיון דקיי"ל אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש לכן גבי חטא דעבודה זרה שכביכול הרים יד כלפי מעלה בקדוש ונורא יתברך שמו, הו"ל כל"ת שבמקדש, ושוב אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולכן לא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה, ועד"ז ביאר מאמר הכתוב בתהלים (ק"א-ה) סמוכים לעד לעולם וגו' פדות שלח לעמו וגו' קדוש ונורא שמו, היינו סמוכים לעד לעולם מה שאנו דורשין סמוכין דכלאים בציצית דאמרינן עשה דוחה ל"ת עיין ביבמות (דף ד, ט), ולכן פדות שלח לעמו היינו שמועיל תשובה, אבל קדוש ונורא שמו היינו אם פגם בשם השם וחטא בע"ז לא מהני תשובה דהו"ל בחינת קדוש דהוא כל"ת שבמקדש עיי"ש.

והא דאמרינן דאין עדל"ת שבמקדש, איתא בזבחים (צ"ז), ת"ר כל אשר יגע, יכול אפילו שלא בלע ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה, יקדש להיות כמוהא כיצד אם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא

תאכל כחמור שבה [ופירש"י (פסחים דף מ"ה), בשר חולין או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת, יקדש להיות כמוה, שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר, תיפסל אף זו שבלעה מנפה, ואם כשרה היא, החטאת מתניא לבלועת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה כחומר החטאת שנבלע בה לפנים מן הקלעים ולזכרי כחונה וליום ולילה אחד], ופריך ואמאי (תיפסל משום האי פורתא) ונתי עשה (דואכלו אותם דכשירה) ולידחי את ל"ת (דלא תאכל דפסולה), ומשני אמר רבא אין עדל"ת שבמקדש, דתניא ועצם לא תשברו בו, ר"ש בן מנסיא אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, אמאי נתי עשה (דאכילת מוח דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה) ולידחי את ל"ת, אלא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש.

ובספר מלא הרועים ערך עדל"ת (אות כ"ז) כתב, דזה אי עשה דוחה ל"ת שבמקדש או לא תליא אי עשה שאינו שוה בכל דוחה ל"ת, דהא דרבא הוכיח דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש מהא דאין עשה דפסח דוחה ל"ת דשבירת עצם, יש לדחות, ד"ל דהתם היינו טעמא דלא דוחה משום דפסח הוי עשה שאינו שוה בכל למ"ד דנשים בראשון רשות, ואפילו למ"ד דנשים בראשון חובה מ"מ הא אינו נוהג בערל שמתו אחיו מחמת מילה, דאעפ"י שחייב בכל מצות התורה, אינו במ"ע דאכילת פסח, וכש"כ עשה דאכילת קדשים דאינו אלא בכהנים, וא"כ י"ל דמשו"ה לא דחיא עשה דאכילת פסח וקדשים לל"ת, כיון דעשה שאינו שוה בכל אינו דוחה ל"ת, ורק אי ס"ל דגם בעשה שאינו שוה בכל דוחה ל"ת, אז שפיר מוכח משבירת עצם דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עכ"ד.

ומעתה יבואר היטב דברי המדרש, דכיון דאמר הכתוב כל ערל לא יאכל בו, להביא את שמתו אחיו מחמת מילה, ולפ"י הוי עשה דפסח עשה שאש"ב, וי"ל דהיינו טעמא דאין עשה דפסח דוחה הל"ת דשבירת עצם, ושוב אין להוכיח מינה דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ומעתה י"ל דמהני תשובה אפילו על חטא דע"ז, והק"ו שדן משה יש עליו פירכא, ולא היה לו לשבור הלוחות אלא להחזירם בתשובה, וז"ש המדרש לב יודע מרת נפשו, שמכאן ידע משה שלא יכנס לארץ ישראל ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

ואיתא במד"ר בראשית (פ"ד-ו), מה דבתם רעה הביא יוסף אל אביו, ר' מאיר אומר חשוודין הן על אבר מן החי וכו' עיי"ש, וכתב בספר שמע יעקב פרשת וישב (דף ק"ז) דהשבתים לא אכלו אבמה"ח אלא חצי שיעור, וס"ל כריש לקיש במסכת יומא (דף צ"ד) דחצי שיעור מותר מה"ת, וכדאיתא במסכת חולין (דף ק"ב), אמר רב, אבר מן החי צריך כזית, מאי טעמא אכילה כתיבה ביה, ובפחות מכזית פטור, אבל לריו"ח דס"ל דחצי שיעור אסור מה"ת, אפילו בפחות מכזית איכא איסורא ככל איסורין שבתורה, ולכן חלק עליהם יוסף משום דס"ל כריו"ח דחצי שיעור אסור מה"ת עיי"ש.

והבאנו מש"כ בספר מגלה עמוקות (סוף אופן קצ"ג), דהטעם שנענש משה רבינו ולא זכה ליכנס לא"י, הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, כיון דעיקר הגורם במכירת יוסף היה לוי, ומשה בא משבט לוי לכן נענש משרע"ה על חטא לוי עיי"ש.

ומעתה יבואר דברי המדרש, דכיון דכתיב כל בן נכר לא יאכל בו, וברש"י הביא מהמכילתא דהאיסור הוא אחד ישראל משומד ואחד גוי, ולכאורה קשה למ"ל קרא לאסור פסח לנכרי, הלא בלא"ה אסור לגוי לאכול מקרבן פסח, כיון שצולין הקרבן פסח על קרבו וכרעיו, ויש בכולו טעם בני מעים שאסור לב"נ משום אבמה"ח, ועכצ"ל דליתא להא דראב"י אלא דגם ב"נ מותר בבני מעים מסברת מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, ולפ"י ע"כ דס"ל התראת ספק שמה התראה, וחצי שיעור אסור מה"ת, והצדק הוא עם יוסף, ואיכא חטא דמכירת יוסף, ומחמת זה נתעורר עליו הדין שלא יכנס לארץ ישראל, וז"ש המדרש לב יודע מרת נפשו, שמכאן הבין משה וידע שלא יכנס לאר"י ודו"ק.

ב) עוי"ל, דאיתא במפרשים הטעם שמה לא נכנס לארץ ישראל, משום ששיבר הלוחות, עיין בלקט יוסף ערך משה (אות ל"ד) ובעיר דוד (דף ע"ד). אמנם הקשו ע"ז דהא מבואר בשבת (פ"ד) הטעם דמשה שיבר הלוחות, שדרש ק"ו, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרים על אחת כמה וכמה עיי"ש, ולפ"י שפיר עבד משרע"ה בשבירת הלוחות, ואמאי נענש ע"ז שלא יכנס לא"י, אך כתבו התוס' (ד"ה ומה פסח) דאין זה ק"ו גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה עיי"ש, ולפ"י חטא במה ששיבר הלוחות ולכן נענש שלא יכנס משום זה לא"י.

אך כבר דנו המפ' אם תשובה מועיל לע"ז, דאי ס"ל דתשובה מהני אף לע"ז שפיר י"ל דמשרע"ה חטא במה ששיבר הלוחות, ולכן נענש שלא יכנס לא"י, משא"כ אי ס"ל דעל חטא דע"ז לא מהני תשובה, א"כ שפיר עבד משרע"ה בשבירת הלוחות.

ובספר פרדס יוסף (פ' שמיני) עה"פ בני אהרן הנותרים, הביא מה ששמע מפ"ק של הגה"ק מאוסטראווצע זצ"ל, בטעם הדבר דלא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה, עפמש"כ קמאי דהא דמהני תשובה הוא מטעם עשה דוחה ל"ת, וכדאיתא ביומא (פ"ד), גדולה